

**Pr. lect. dr. Vasile Crețu,
Facultatea de Teologie „Patriarhul Justinian“,
Universitatea din București**

CRIZA EDUCAȚIEI RELIGIOASE ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL ROMÂNESC DE ASTĂZI. CAUZE, PROVOCĂRI ȘI PERSPECTIVE

***Abstract:** Economists, political scientists, historians, sociologists and theologians analyze from each point of view, the crisis in which the humanity is struggling today. This crisis has many facets; it is caused by historical reasons but also current ones and, in turn, it generates, on medium and long term, the unpredictable effects, but certainly harmful to humans. In the current context, the worst part of this crisis is the religious, spiritual one; it's the drama of man who is losing his soul identity, because firstly he lost his national, cultural and educational identity. This phenomenon occurs because man today doesn't receive a good education anymore, to fortify him for the battle with life and to offer him the conditions of a normal spiritual and human growth. This work/paper is meant to be the radiography of the problems of today's religious education from a triple perspective: causes, challenges, future.*

***Keywords:** Keywords: crisis, education, perspective, challenges.*

Introducere

La sfârșitul anului 2014 și începutul anului 2015, controversesele aprinse despre ora de religie au pus stăpânire pe spațiul public pentru o perioadă neașteptat de lungă. În acest context deosebit de complex, pentru prima oară în istoria noastră post-decembristă s-au confruntat direct și incisiv forțele anti-clericale, seculariste și forțele creștine, bisericesti. Miza imediată a acestei dispute a fost ora de religie, o temă cu pretinse aere cruciale și cruciate, dar implicațiile sunt cu mult mai mari și cu efecte în timp încă dificil de estimat. Ceea ce a deranjat, de fapt, a fost prezența religiei – sau, mai bine spus, a Bisericii – în spațiul public, dat fiind că școala nu este altceva decât o oglindă a societății.

Și așa cum îi stă bine oricărei secularizări de tip balcanic, tendința de opunere față de predarea Religiei în școli este alimentată și de idei cum că aceasta ar fi contrară progresului, societății democratice și tendințelor europene actuale. În consecință, Biserica Ortodoxă Română, care militează pentru menținerea Religiei în învățământul de stat, este considerată ca retrogradă sau opunându-se unei societăți a cunoașterii promovată astăzi, cu insistență, în arealul european. Bineînțeles, lucrurile nu sunt noi, discursul celor care se opun predării Religiei în școli putându-se regăsi și în alte epoci, în diferite părți ale Europei.

Această disciplină din învățământul preuniversitar, obligatorie în oferta școlară din clasa 0 până în clasa a XII-a, a încetat să fie o simplă materie de studiu și a devenit un subiect de dezbatere publică și mai ales de critică din partea multor asociații, așa-zise ale societății civile, care cer în mod insistent scoaterea religiei din curricula elevilor. Aceste asociații reprezintă un grup ultraminoritar, foarte agresiv, care nu-și concep alt rost în viață decât încercarea de a distruge simboluri și valori, sub pretextul apărării libertății de conștiință. Care este strategia lor? *Induc o agendă artificială a problemelor, fără legătură cu nevoile și realitățile efective ale oamenilor, iar inițiativele lor sunt promovate excesiv în mass-media.*

Motivele pentru care religia pierde teren sunt diverse. Printre acestea, nu putem neglija laicizarea sau occidentalizarea societății românești, precum și lupta pentru teritorialitate: „Predarea religiei în școli apare în aceste condiții mai puțin o problemă legată de religie, cât de influență, de putere, de relevanță simbolică într-o societate aflată într-o perpetuă criză de încredere, în raport cu instituțiile tradiționale ale democrației”¹. În acest moment, Biserica este definită, prin campania asociațiilor seculariste, drept „o structură de și pentru putere. Este asociată celor puternici și corupți, celor îndestulați și privilegiați. Este un mit foarte puternic și pervers totodată, pentru că realitatea este, de fapt, că Biserica Ortodoxă Română a pierdut legăturile esențiale cu nu-

---

1. Raluca Alexandrescu, *Religia în școli: statul se spală pe mâini cu statistici*, în *Revista 22* din 10 03 2015, articol disponibil la adresa <http://www.revista22.ro/religia-in-scoli-statul-se-spala-pe-maini-cu-statistici-53975.html> (consultată în 12 martie 2015).

cleul puterii reale ce se exercită în România². Atunci când Biserica își prezintă argumentele într-un mod civilizată, convingător și constructiv, acest gest este asimilat de către opozanți cu „efortul disperat de a-și conserva contribuitorii de mai târziu”³.

Prin urmare, cutia Pandorei a fost deschisă, iar ora de religie se află de acum oficial pe „lista neagră” a celor care doresc ca Biserica să fie marginalizată, alungată din agora și exilată în spațiul vieții private. De altfel, excluderea Bisericii din social, educație și cultură este văzută de seculariști ca normalitate, iar prezența ei în toate acestea este receptată drept „ev mediu” și „fundamentalism”. Aici se găsește una dintre marile mize ale dezbaterii. Consumul excesiv de știri atent selecționate și difuzate de către canalele de televiziune afectează grav discernământul. Astfel, pe mulți dintre noi îi enervează „trufia în sutană”, „suficiența bărboasă și tăcută”, precum și „lipsa de empatie a clerului cu problemele reale ale societății”, atitudini insinuate și cultivate îndelung prin mass-media și rețelele de socializare.

I. Cauze

Situația precară a învățământului românesc de azi

Criza actuală a educației religioase este determinată de o criză mult mai amplă a întregului învățământ românesc. Pentru a înțelege prezentul, trebuie să ne raportăm la un document programatic elaborat cu aproape douăzeci de ani în urmă. „Raportul către U.N.E.S.C.O. al Comisiei Internaționale pentru Educație în secolul al XXI-lea”, întocmit de Jacques Delors și colaboratorii săi în anul 1996, precizează că educația permanentă va fi motorul societății în secolul al XXI-lea, deoarece vine în întâmpinarea provocării pe care o reprezintă o lume aflată într-o rapidă schimbare. Cei patru piloni ai educației definiți

---

2. <http://analize.cuvantul-ortodox.ro/razboiul-secularist-impotriva-bisericii/> (consultat în 28 aprilie 2015).

3. Pr. dr. Constantin Necula, „*Sindromul Pinocchio*” al umaniștilor de pripas, în „*Ziarul Lumina*”, din 4 aprilie 2015, articol disponibil la adresa <http://ziarullumina.ro/repere-si-idei/sindromul-pinocchio-al-umanistilor-de-pripas> (consultat în 5 aprilie 2015).

de acești specialiști constituie patru tipuri fundamentale de învățare care, pe parcursul vieții, constituie pilonii cunoașterii: *a învăța să știi* (dobândirea instrumentelor cunoașterii); *a învăța să faci* (individul în relație cu mediul înconjurător); *a învăța să trăiești împreună cu alții* (cooperarea cu alte persoane prin participarea la activitățile umane); *a învăța să fii* (dezvoltarea personalității și o autonomie crescândă a acesteia). Aceiași specialiști au definit cele patru dimensiuni ale curriculum-ului: conceptual-teoretică, aplicativă, transdisciplinară, generatoare de învățare continuă. La o analiză sinceră și realistă, constatăm că educația românească din școlile publice se bazează mai mult pe primul pilon, a învăța să știi, și pe prima dimensiune, conceptual-teoretică, spre deosebire de alte sisteme de învățământ care ocupă locuri fruntașe în clasamentele internaționale PISA⁴. Sunt numeroase țări în Europa în care scenariul educațional dintre profesor și elevi este prietenos și deschis. De exemplu, Finlanda⁵ are ca principiu fundamental în educație, asumat de către toți profesorii, „fiecare copil este impor-

---

4. PISA este o evaluare internațională a O.E.C.D. (Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică), asupra nivelului la care se găsesc elevii de 15 ani la: matematică, înțelegerea textelor și științe. PISA se organizează din 3 în 3 ani, începând din anul 2000, și și-a câștigat respectul prin amplitudinea și acuratețea științifică a demersului. Rezultatele PISA 2012 sunt publicate în 2014, după 2 ani de prelucrare și interpretarea testelor a 510.000 de subiecți din 65 de țări, ceea ce dă o imagine asupra seriozității studiului. PISA constituie un ajutor esențial pentru țările participante, care-și pot astfel evalua performanțele prin comparație cu alte țări, pot trage concluzii asupra ce decizii trebuie să ia pentru ameliorarea rezultatelor și îndreptarea greșelilor.

5. Finlanda este considerată una dintre țările cu cel mai performant sistem de învățământ din lume, situându-se an de an în fruntea topurilor internaționale de specialitate. Doar țări asiatice precum Singapore, Coreea de Sud sau China surclasează învățământul nord-european în clasamentele PISA. Cu un sistem de învățământ în care 93% dintre absolvenții de liceu promovează examenul de bacalaureat, în care peste 65% dintre liceeni ajung la facultate și în care doar 10% dintre cei care își doresc să devină profesori ajung la catedră, Finlanda devine prima țară care face pasul următor: adaptează educația la realitățile lumii în care trăim. Astfel, în anii următori, în orarul elevilor din Finlanda nu vor mai apărea materii precum literatură, geografie, matematică sau istorie, ci teme sau fenomene. A se vedea <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/finland-schools-subjects-are-out-and-topics-are-in-as-country-reforms-its-education-system-10123911.html> (consultat în 20 martie 2015).

tant“. Danemarca este țara în care profesorii și-au asumat un motto simplu: „Este distractiv la școală!“. În Republica Moldova se vorbește de „școala prietenoasă“, un concept introdus și susținut de copii și luat în serios de către profesori, în clasă și în școală.

În anul 2007 a fost realizată o primă diagnoză profesionistă, echilibrată și fundamentată pe date concrete, în documentul „România educației, România cercetării. Raportul Comisiei Prezidențiale pentru analiza și elaborarea politicilor din domeniile educației și cercetării“, sub coordonarea profesorului Mircea Miclea. Analiza respectivă a demonstrat, cu date și prin raportări la documente oficiale naționale și internaționale, că „sistemul românesc de educație este ineficient, nerelevant, inechitabil și lipsit de calitate“⁶. Pe de o parte, nimeni nu poate contesta faptul că sistemul de învățământ de la noi este subfinanțat și că se confruntă cu probleme de integritate, de transparență, de competență precară, de corupție, de confuzie legislativă, de proastă guvernare, de instabilitate (de pildă, în perioada 1990-2015, România a avut douăzeci de miniștri ai Educației). În plus, programa școlară e supraaglomerată cu materii care epuizează nervos și fizic deopotrivă copiii și profesorii, fără a spori calitatea studiilor. Pe de altă parte, nu e greu de observat că sistemul educațional românesc este un sistem al contrastelor. Avem olimpici internaționali, licee și facultăți de elită, dar avem și sute de mii de absolvenți cu diplome fără nicio valoare, sute de mii de elevi și studenți care au abandonat studiile sau zeci de mii de profesori care au înlocuit catedra cu un loc de muncă necalificat în Italia sau Spania⁷.

În legătură cu școala a predominat, în mentalitățile postcomuniste, o retorică de secol XIX, conform căreia *dascălii* (*aici se includ și*

---

6. Documentul integral este disponibil la adresa http://edu.presidency.ro/upload/raport_edu.pdf (consultat în 21 martie 2015).

7. Din punctul de vedere al resurselor umane, educația a suferit pierderi considerabile: foarte mulți profesori buni au plecat din sistem, în căutarea unor slujbe mai bine plătite; absolvenții de facultate intră în învățământ doar în lipsă de altceva; în mediul rural încă sunt multe posturi suplinite de personal necalificat; nivelul general de pregătire a profesorilor e în scădere, iar cariera didactică este nu doar neatractivă, dar și presărată cu un parcurs birocratic (definitivat, grade didactice etc.) mai degrabă formal decât stimulat, pentru obținerea performanței.

profesorii de religie) trebuie să fie un fel de „apostoli”, care ridică poporul către luminile științei și culturii. Toate guvernele s-au purtat mai mult decât cinic cu profesorii: pentru că ei nu reprezentau o sursă de tulburări sociale și de expediții în masă în Piața Victoriei, precum minerii, au rămas „beneficiarii” unor salarii neînsemnate. Cu banii pe care îi câștigă la școală, profesorul abia dacă își poate plăti chiria și facturile la întreținere. Puțini își permit – și o recunosc cu stingherală – să mai procure cărți, să se aboneze la reviste de cultură și de specialitate, să fie la curent cu noutățile și cu „pulsul” domeniului în care predau. Mulți dintre profesori sunt demotivați, nemulțumiți și neîncrezători, lipsiți de pasiunea învățării și fără speranță, iar toate aceste lucruri sunt duse în clase și transmise elevilor. Un profesor demotivat și nemulțumit nu poate motiva copiii să vină la școală și să învețe. Un profesor lipsit de entuziasm nu poate inspira copiilor încredere și speranță în viitor. Salariile foarte mici, de 900-1.000 de lei pentru debutanți, fac din învățământ un domeniu neatractiv pentru studenții foarte buni care se reorientează, pentru că vor salarii mai mari. Se poate lesne constata că *starea actuală a Educației constituie o amenințare directă la adresa siguranței naționale*, în virtutea faptului că absolvenți mediocri ai școlii de azi pot deveni conducători mediocri ai României de mâine.

În general, situația școlară a copilului în România este încadrată de scenariul prăfuit catedră-bănci, în care copilul cuminte ascultă comenzile părinților și ale adulților și le execută. Unele manuale absurde, problemele seci, frazele lungi și întortocheate ne-ar irita până și pe noi, adulții, dar copilul trebuie să strângă din dinți și să scrie rând după rând, ore în șir, adesea fără să înțeleagă nimic. Îi cerem, nici mai mult nici mai puțin, decât să facă un exercițiu de obediență și resemnare, care îi va aduce la final o notă mare. Dar cu ce preț? Ar trebui să ne preocupe mult mai serios faptul că „o treime din cei înscriși abandonează universitățile și că nici un sfert din absolvenți nu-și găsesc de lucru în domeniu (orice domeniu)”⁸. Ca să știm care sunt materiile

---

8. Mihai Maci, *Din învățământ nu se moare*, articol disponibil la adresa <http://www.contributors.ro/cultura/din-invatomant-nu-se-moare/> (consultat în data de 16 martie 2015).

care le vor fi necesare elevilor în viață, e nevoie să cunoaștem cum va arăta lumea în viitorul apropiat. Din păcate, școala românească ne pregătește cel mult pentru prezent, dacă nu cumva pentru trecut. Sunt foarte puține studii și statistici referitoare la raportul dintre școala de azi și lumea de mâine. *Avem o școală care nu și-a propus încă să transforme cunoașterea în înțelepciune, competiția în colaborare, rețetele în modele personale, informația în instrument.*

În ultimii douăzeci și cinci de ani suntem martori la transformarea sistemului românesc de educație într-un fel de *asistență socială generalizată* (prin paralizarea capacității sale de a face selecții) și într-o *uriașă agenție de baby-sitting* (unde ne rezumăm să ne lăsăm copiii când plecăm la serviciile tot mai solicitante). Școala ar trebui să educe creativitatea, să încurajeze copiii să asambleze în moduri diferite informația oferită și nu doar să o reproducă mecanic. De exemplu, se învață istorie ani la rând, dar asta se reduce de multe ori la cifre și nume proprii, și mai puțin la studiul evoluției mentalităților, a stilurilor de viață și valorilor din societate. Școala de azi nu prea știe să povestească și să explice „lumea” pe înțelesul copiilor și nici să învețe viitorii adulți să problematizeze. Ca elev, se întâmplă să deprinzi disciplina studiului la școală, dar prea puțini te învață să gândești liber.

*Decizia și motivarea Curții Constituționale.
Modificarea Legii Educației*

În toamna anului trecut a avut loc un adevărat „seism” pentru ora de Religie, ale cărui replici le mai resimțim și astăzi. Plenul Curții Constituționale s-a întrunit în data de 12 noiembrie 2014, pentru a soluționa excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor Legii Învățământului nr. 84/1995 și ale Legii Educației Naționale nr. 1/2011. Cu majoritate de voturi, a admis excepția de neconstituționalitate și a constatat că dispozițiile art. 9 alin. (2) teza întâi din Legea Învățământului nr. 84/1995⁹ și dispozițiile art. 18 alin. (2) teza întâi din Legea

---

9. Textul declarat neconstituțional, în vigoare de aproape 20 de ani, este următorul: „La solicitarea scrisă a părinților sau a tutorei legal instituite, elevul poate să nu frecventeze orele de religie”.

Educației Naționale nr. 1/2011¹⁰ sunt neconstituționale. În fapt, decizia Curții duce la dispariția din lege a prevederilor neconstituționale, mai exact a alin. 2 al art. 18 din Legea Educației Naționale nr. 1/2011, și nu a întregului articol. Aliniatul precizat se referă la modul în care se face înscrierea la ora de religie¹¹, iar restul aliniatelor, la existența orei de religie confesională, conform art. 32 (alin. 7) din Constituție¹². De altfel, Religia este inclusă în trunchiul comun. Ea nu poate fi o materie facultativă, întrucât în planul educațional nu există așa ceva, noțiunea fiind absentă din Legea Educației, unde sunt prevăzute doar disciplinele din trunchiul comun („obligatorii”) și cele la decizia școlii („opționale”). *Nu disciplina Religie este facultativă, ci participarea la ora de Religie este facultativă.*

Reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române au considerat că decizia Curții Constituționale este „discriminatorie și umilitoare, că se încearcă descurajarea participării elevilor la ora de religie prin măsuri birocratice excesive și că presupune deopotrivă aspecte de ordin juridic și implicații care vizează atitudini de conștiință, la nivel personal și comunitar”¹³. Surprinzător este faptul că, în cazul unei alte spețe cu același reclamant și având același obiect, C.C.R., prin decizia nr. 306/2012, a respins aceeași excepție de neconstituționalitate fără nicio opinie separată. În cele din urmă, *resorturile adevărate ale deciziei Curții nu se cunosc și este improbabil că la mijloc a fost o pasionată controversă constituțională, ținând cont că această hotărâre a fost luată cu patru zile înaintea celui de-al doilea tur al alegerilor prezidențiale din noiembrie 2014.*

---

10. Textul declarat neconstituțional este următorul „La solicitarea scrisă a elevului major, respectiv a părinților sau a tutorei legal instituit pentru elevul minor, elevul poate să nu frecventeze orele de religie”.

11. În fond, C.C.R. a decis doar că solicitarea de a nu participa este neconstituțională. Nu că religia nu mai este obligatorie în oferta educațională. Sau că dispăre din trunchiul comun. Domnul Emil Moise pare că nu înțelege că a „câștigat” doar dreptul de a nu mai face cerere pentru a nu participa. Atât.

12. „Statul asigură libertatea învățământului religios, potrivit cerințelor specifice fiecărui cult. În școlile de stat, învățământul religios este organizat și garantat prin lege”. Nu trebuie să pierdem din vedere că „garantat” nu înseamnă „obligatoriu”.

13. <http://basilica.ro/o-decizie-discriminatorie-si-umilitoare-pentru-ora-de-religie-101935.html> (consultat în 13 noiembrie 2014).

În ziua de 23 ianuarie 2015, în „Monitorul oficial”, partea I, nr. 59/2015, a fost publicată motivarea Deciziei Curții Constituționale nr. 669 din 12 noiembrie 2014, privitoare la statutul orei de Religie. Întrucât această decizie a fost percepută în societate ca „o lovitură dată orei de Religie”, în motivarea sa, Curtea Constituțională afirmă în mod pozitiv și argumentat importanța orei de Religie, astfel:

– „obligația Statului Român neutru și imparțial” (paragraful 22) de „a asigura predarea Religiei ca parte a trunchiului comun și de a include această disciplină în planul cadru de învățământ”(paragraful 16)¹⁴;

– „Curtea constată că Legea fundamentală garantează părinților dreptul la îngrijirea și educarea copiilor lor și cuprinde dreptul la educarea religioasă. De aceea, este primordial dreptul acestora de a transmite copiilor convingerile proprii legate de probleme religioase. De asemenea, părinții au dreptul de a-și ține departe copiii de convingeri religioase. Însă acest drept de educare nu aparține exclusiv părinților, statul, căruia i s-a încredințat controlul asupra întregului sistem școlar, asumându-și în mod autonom și concurent o misiune proprie de educare, corelativă cu cea a părinților (paragraf 19)”¹⁵;

– „Curtea garantează dreptul la învățământul religios și nu obligația de a frecventa cursuri de religie. Sub acest aspect, manifestarea liberă a opțiunilor implică în mod necesar inițiativa proprie a persoanei în sensul frecventării disciplinei Religie, iar nu consimțirea tacită sau refuzul expres” (paragraf 19)¹⁶.

Curtea a decis că acordul prezumat pentru înscrierea copiilor la orele de Religie este neconstituțional și că această materie poate fi studiată numai după exprimarea dorinței elevului major, respectiv a părinților sau tutorelui legal instituit pentru elevul minor. Judecătorii au constatat că modul în care a fost reglementată prin Legea Educației „oferta educațională referitoare la disciplina Religie este de natură să afecteze libertatea de conștiință” (paragraf 17)¹⁷. De asemenea,

---

14. Documentul integral este disponibil la adresa https://www.ccr.ro/files/products/Decizie_669_2014.pdf (consultat în 14 februarie 2015).

15. *Ibidem*.

16. *Ibidem*.

17. *Ibidem*.

Curtea argumentează că „manifestarea liberă a opțiunilor implică în mod necesar inițiativa proprie a persoanei în sensul frecventării disciplinei Religie, iar nu consimțirea tacită sau refuzul expres“ (paragraf 17)¹⁸.

Faptul că în motivarea Curții apare principiul de drept al solicitării scrise a unui drept nu este obligatoriu pentru Parlament și nu e valabil întotdeauna. De pildă, *când mergi să votezi, nu faci cerere, deși este un drept constituțional*. Asemănător, dreptul la liberă circulație nu presupune că fac cerere de câte ori vreau să trec granița în Europa (sau primesc viză pe pașaport când trec în alte țări). Pentru Parlament este valabil doar ce scrie în motivare la capitolul „Curtea decide“. Restul reprezintă doar motivarea, adică motivele pe care Curtea le-a luat în considerare când a deliberat, despre care însăși Curtea spune că „le reține“ în cadrul deliberării. Prin urmare, principiul solicitării unui drept nu constituie obligație pentru Parlament în cadrul acestei decizii. În plus, *la ce bun să faci cerere pentru ceva ce este garantat constituțional, adică nu poate fi refuzat?* E greu de înțeles acest act birocratic inutil¹⁹.

Întrunit în ședință de lucru la Reședința Patriarhală din București în ziua de 28 februarie 2015, Consiliul Consultativ al Cultelor din România a solicitat Parlamentului României ca, în adoptarea prevederilor legale care urmează să pună în aplicare Decizia Curții Constituționale nr. 669/2014 și să completeze art. 18 alin. 2 teza I din Legea nr. 1/2011 a educației naționale, să aibă în vedere și următoarea propunere: „Înscrierea sau reînscrierea elevului pentru a frecventa ora de Religie se face prin cerere scrisă a elevului major, a părintelui sau a tutorelui legal instituit pentru elevul minor; schimbarea acestei opțiuni sau retragerea se face tot prin cerere scrisă a

---

18. *Ibidem*.

19. Un aspect semnificativ, de natură a afecta prezența religiei în rândul disciplinelor de studiu, este acela că prin efectele deciziei C.C.R. *s-a indus un sentiment de nesigurantă în rândul profesorilor de religie cu privire la locul lor de muncă*. Unii deja se gândesc să se reorienteze din punct de vedere profesional, în timp ce studenții din facultățile de profil (sau liceenii, viitorii studenți) se simt descurajați în a mai opta pentru această carieră didactică. Toate acestea pot genera, în timp, o scădere calitativă și cantitativă a personalului dispus să predea religia.

elevului major, a părintelui sau a tutorelui legal instituit pentru elevul minor²⁰. Ofensiva Bisericii pentru apărarea și promovarea orei de religie²¹ a declanșat reacții puternice de susținere în rândul părinților, care s-au organizat în Asociația „Părinți pentru Ora de Religie” (A.P.O.R.)²², reprezentată de jurnalista Liana Stanciu și cu aderenți în majoritatea județelor țării.

S-au descătușat, cu acest prilej, energii misionare latente și au ieșit la lumină mărturiile de credință ale unor personalități ale vieții publice; cu alte cuvinte, laicatul român a devenit mai activ ca niciodată. Ca să înțelegem puțin amploarea acestei mișcări²³, să amintim luările

20. <http://basilica.ro/consiliul-consultativ-al-cultelor-din-romania-reafirma-importanta-orei-de-religie-pentru-educatia-copiilor-si-tinerilor-104673.html> (consultat în 28 februarie 2015).

21. Dezbaterile având ca subiect ora de religie au fost intens mediatizate în primele trei luni ale anului 2015. Polemicile găzduite de *Realitatea TV* în cadrul emisiunii „Jocuri de putere”, moderată de Rareș Bogdan, dar și cele prezente pe alte posturi comerciale, au făcut audiențe destul de mari. De departe, apogeul atins de aceste dezbateri a fost cel din data de 4 martie, moment în care personalități cunoscute precum pr. Constantin Necula (conferențiar universitar la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Sibiu), Ecaterina Andronescu (profesor universitar și fost ministru al Educației), Gheorghe Iancu (profesor universitar, specialist în drept constituțional și fost Avocat al Poporului), George Grigoriu (jurnalist și teolog) au apărat dreptul constituțional al copiilor de a studia religia fără a face o cerere în acest sens. De cealaltă parte a baricadei, am putut să îi vedem pe Remus Cernea (deputat, cunoscut susținător al pozițiilor secular-umaniste) și, mai ales, pe Emil Moise (profesorul de filosofie la a cărui sesizare Curtea Constituțională a decis ca ora de religie să se facă doar la cerere). În debutul emisiunii a intervenit, telefonic, ÎPS Andrei, Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului. Telespectatorii au avut, așadar, nu doar șansa de a lua act de specificul argumentelor pro și contra unei prezențe a orei de religie în școală, ci și de perspectivele de ordin educațional, juridic, politic, filosofic sau teologic asupra chestiunii în cauză.

22. APOR a plecat cu un grup de câțiva oameni și a devenit, în doar două luni (ianuarie-februarie 2015), cea mai importantă și mai activă organizație neguvernamentală a părinților din România, cu 40 de filiale și peste 7.000 de membri (în iunie 2015).

23. „Acum mai bine de 25 ani, românii au luptat pentru libertate și au învins”, spune o voce gravă într-un spot difuzat intens la sfârșitul lunii februarie și începutul lunii martie 2015, în timp ce în imagini tabloul lui Ceaușescu este dat jos de pe perete și în locul lui este așezată o icoană cu Fecioara Maria și Pruncul Iisus Hristos. „Copiii acelorași români sunt acum amenințați de o democrație prost înțeleasă, care ar dori să șteargă orice urmă de spiritualitate din educația lor”, continuă vocea, în

de poziție publice „pro religia în școală” ale unor cunoscuți oameni de cultură precum precum Andrei Pleșu, Ana Blandiana, Teodor Bacconschi, Sabina Ispas (academician), Constantin Cucoș sau Adrian Papahagi, ale foarte multor actori sau cântăreți, dintre care amintim pe Dorel Vișan, Dan Puric, Manuela Hărăbor, Daniel Buzdugan, Mihai Coadă (Nelu de „La bloc”), Anca Sigartău sau pe Sofia Vicoveanca, Vlad Miriță (tenor) ori pe surprinzătorii Mihai Georgescu (Miță de la „Bere Gratis”) și Connect-R, la care se adaugă și sportivi ca Elisabeta Lipă și mulți, mulți alții. Toate acestea vor întări, de acum încolo, consecvențele mărturii creștine aduse în spațiul mediatic de publiciști precum Radu Preda, Iulian Capsali, Claudiu Târziu, Laurențiu Dumitru ori Claudiu Bălan (ortodoxiatinerilor.ro), respectiv de unele medii de informare precum activenews.ro, avereabisericii.ro (și lista poate continua).

Senatul (camera decizională) a votat în ziua de 18 mai 2015 proiectul de lege privind înscrierea la ora de religie cu 119 voturi „pentru” și 2 „împotriva”, punând în acord Legea educației naționale cu Decizia Curții Constituționale nr. 669/2014. Proiectul de act normativ adoptat de către Parlament pornește de la propunerea Consiliului Consultativ al Cultelor din România, din data de 28 februarie 2015, și ține cont de argumentele care au stat la baza acesteia²⁴: participarea elevului la ora de religie se face în urma exprimării dorinței persoanei îndreptățite legal, conform libertății de conștiință²⁵; se ține cont de caracterul de

---

timp ce pe imagini se vede cum icoana este dată jos, cuiul în care era agățată este scos, iar gaura este astupată și peretele văruit. Pe perete rămâne, însă, vizibilă, urma de la icoană. La final, mesajul este foarte clar: „Oferă copilului posibilitatea de a-și cunoaște credința și libertatea de a alege în cunoștință de cauză. Înscrie-ți copilul la ora de religie!”. A se vedea https://www.youtube.com/watch?v=Uvh3Q_GspCY (consultat în 14 mai 2015).

24. Apelul comun s-a intitulat „Lumină pentru viață. Importanța orei de Religie pentru educația copiilor și tinerilor”. A se vedea <http://basilica.ro/consiliul-consultativ-al-cultelor-din-romania-reafirma-importanta-orei-de-religie-pentru-educatia-copiilor-si-tinerilor-104673.html> (consultat în 28 februarie 2015).

25. Textul nou adoptat de Parlament include principiul major că libertatea de conștiință, garantată prin art. 29, alin. (6) din *Constituția României*, precum și prin art. 1 din *Legea nr. 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor*, nu este determinată de date temporale fixe impuse de stat. Ca atare, cererea

disciplină aflată în trunchiul comun al orei de religie; pentru părinți, se evită obstacolele birocratice și umilitoare, precum reînscrierea anuală sau pe cicluri de învățământ; în plan administrativ, școlile nu mai trebuie să gestioneze, anual sau pe cicluri de învățământ, aproape 2 milioane de cereri de înscriere²⁶.

Articolul 18 (alin. 2) din Legea educației naționale nr. 1/2011, potrivit proiectului de lege adoptat, se modifică astfel: „Înscrierea elevului pentru a frecventa orele de religie se face prin cerere scrisă a elevului major, respectiv a părintelui sau a tutorei legal instituit pentru elevul minor. Schimbarea acestei opțiuni se face tot prin cerere scrisă a elevului major, respectiv a părintelui sau a tutorei legal instituit pentru elevul minor. În cazul în care elevul nu frecventează orele de religie, situația școlară se încheie fără disciplina religie. În mod similar se procedează și pentru elevul căruia, din motive obiective, nu i s-au asigurat condițiile pentru frecventarea orelor la această disciplină“. Această lege a fost promulgată de Președintele țării, în 18 iunie 2015.

*Hărțuirea sistematică a Bisericii:
strategii și tactici*

În epoca globalizării, unele instituții de putere încearcă să se folosească de religie pentru a-și atinge interesele proprii. Astfel, globalizarea aduce o nouă provocare la adresa credinței: includerea religiei în mecanismele „Soft-Power“. Ce este însă „Soft-Power“? Termenul descrie un concept sistematizat de către J. S. N., cadru universitar la o prestigioasă instituție de învățământ de peste ocean, care a avut ocazia să lucreze în sferele cele mai înalte, având o mare experiență politică și administrativă și fiind o personalitate în domeniul său științific de activitate (care se ocupă cu strategii pe termen mediu și lung în domeniul informațiilor). *În esență, „Soft-Power“ descrie abilitatea unei puteri*

---

de înscriere liberă pentru a frecventa ora de Religie este valabilă pe toată durata școlarizării sau până la schimbarea liberă a opțiunii.

26. În perioada februarie-martie 2015, au fost înregistrate la unitățile de învățământ din țară aproximativ 2,1 milioane de cereri pentru înscrierea la ora de Religie, reprezentând opțiunile a peste 91% dintre părinți.

*politice de a obține ceea ce dorește de la alții nu prin coerciție militară sau metode financiare (numite „Hard-Power”), ci prin seducție, cooptare și aliere. Ideea nu e nouă în istoria politică a lumii, dar odată cu globalizarea ea a devenit mult mai importantă și mai complexă²⁷. Pentru succes garantat însă, „Soft Power” nu poate funcționa singură, ea trebuie combinată cu „Hard Power”. Astfel se naște un concept și mai nuanțat: „Smart Power”. De aceea, orice țară care aspiră la o putere globală va fi foarte interesată în a-și crește capacitățile „Soft Power”. Acestea sunt grupate în trei mari grupe: cultură, valori politice și politici publice. *Desigur, printre acestea se regăsește și religia, care este o importantă resursă de „Soft Power”, acolo unde masele sunt atașate de ea.**

Este interesant de observat cum vor răspunde cultele din România (în special Ortodoxia) la provocarea acestui nou joc globalizant al puterii, deoarece credincioșii Bisericii sunt întotdeauna și cetățeni ai Statului. La mijloc sunt prinși politicienii care nu pot face abstracție de religie (foarte importantă pentru spațiul românesc), dar, în același timp, sunt în alianțe democratice ale căror valori (din sfera „drepturile omului”) pot intra foarte ușor în conflict cu valorile creștinismului ortodox. Poate tocmai de aceea, când vine vorba de subiecte delicate (gen legalizarea parteneriatelor gay), unii politicieni români spun că „societatea încă nu este pregătită”, iar alții sunt echivoci. În societatea noastră actuală, asistăm la o încercare de reducere a importanței valorilor religioase la nivel macro-social încetul cu încetul, limitarea lor la sfera individualului, pe modelul unor țări deja secularizate, prin creșterea activismului „societății civile” cu ajutorul O.N.G.-urilor (factori importanți de „Soft Power”), domeniu unde cultele nu prea au aco-

---

27. Câteva fraze descriu esența acestui concept: „O țară poate obține rezultatele dorite în politica mondială deoarece alte țări – care îi admiră valorile, îi urmează exemplul și care aspiră la nivelul ei de prosperitate și deschidere – doresc să îi urmeze. În acest sens, este important ca la nivel mondial să se stabilească o agendă de atragere a altora, nu doar forțându-i să se schimbe prin amenințări militare sau sancțiuni economice. «Soft Power», înțelegă ca metodă de a-i face pe alții să-și dorească rezultatele pe care tu le dorești, co-optează oamenii mai degrabă decât să-i constrângă. Seducția este întotdeauna mult mai eficientă decât constrângerea și multe valori precum democrația, drepturile omului și oportunitățile individuale sunt profund seducătoare”. A se vedea Joseph Samuel Nye Jr., *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Public Affairs, New-York, 2004, p. 7-8.

perire. *Aceste semne sunt evidente: situația orei de religie, finanțarea cultelor, dezbateri privind educația sexuală și altele etc.*

De la nivelul structurilor asociative se creează campanii multipliccate de mass-media și prin rețelele sociale, prin care se pune presiune asupra autorităților publice (Guvern, Parlament, Primarii) și a instituțiilor sociale (Mass-media, Biserica, Familia, Școala). În mod normal, atât autoritățile publice, cât și instituțiile sociale sunt greu de urnit doar prin această formă de asalt, oricât de concertat ar fi. În momentul în care instituțiile de forță (Curtea Constituțională a României, instituțiile judiciare, serviciile secrete) dublează acest cerc al presiunii, atunci se obțin victorii importante pentru tabăra umanistă²⁸. Exemplul la îndemână este cel al orei de religie, a cărei modalitate de înscriere a fost schimbată în urma unei decizii a C.C.R..

Tactica este cea a guerillei instituționale. Neavând amploarea și magnitudinea unei instituții ca Biserica Ortodoxă Română, O.N.G.-urile se bazează pe: acțiuni de hărțuire repetată (plângeri, sesizări, procese) și de presiune asupra instituțiilor vizate ; crearea de scandaluri prin popularizarea tendențioasă, repetată, manipulatorie a unor fapte reale sau exagerate (a se vedea cazurile cu manualele de religie²⁹, cu teatrul creștin etc.); acțiuni coordonate (deși nu sunt parte a unei structuri formale centralizate, unele asociații seculare acționează întotdeauna coordonat). Prin aceste tactici, câteva O.N.G.-uri reușesc să

---

28. Modelul acestui tip de război de gherilă este, probabil, de import. Presupune implicarea unor activiști profesioniști, organizați în rețea, care asediază și cuceresc instituțiile mediatice, monopolizează discursul public, iar apoi își instaurează domnia tiranică prin lovitura de grație: transformarea dominației lor în lege prin instituțiile de forță judiciare.

29. În 2011, Ministerul Educației a emis un ordin prin care a suspendat subvenționarea tuturor manualelor de religie. Neavând fonduri alocate de la centru și fiind presate de unii părinți nemulțumiți de conținutul manualelor, școlile nu le-au mai cumpărat. A fost momentul în care era manualelor de religie a apus. Locul lor a fost însă curând luat, în multe dintre școli, de materiale auxiliare, adică de așa-numitele „caiete pentru elevi“. Acestea nu sunt însă aprobate de Ministerul Educației, care, începând din 2010, dă avize doar pentru manuale, nu și pentru materiale didactice auxiliare. Astfel, elevii români care participă la ora de religie învață după materiale didactice al căror conținut nu a trecut niciodată prin mâinile unor specialiști ai Ministerului Educației.

seteze agenda mediatică, ceea ce pune în defensivă autoritățile publice și Biserica. Următorul pas este să influențeze agenda politicilor publice și cea legislativă.

Primul și cel mai important aliat al unor asociații anticreștine profesionale este mass-media: atât cea tradițională (televiziuni, presă scrisă), cât și cea de tip new media (site-uri de știri, portaluri on-line etc.). Este mediul care face ca agenda asociațiilor să devină relevantă, să conteze, multiplicând mesajele, evenimentele, fabricând știri, inventând campanii, impunând teme. Prin această mezialianță, atât autoritățile publice, cât și Biserica și școala, sunt nevoite să se raporteze la agenda făcută de asociațiile seculariste și mass-media³⁰.

Un exemplu edificator în acest sens este un document oficial, emis de o instituție importantă în 2012, care specifică: „În septembrie, Asociația Secular-Umanistă din România (A.S.U.R.) a îndemnat Ministerul Educației să retragă imediat din școli manualele de religie care promovează intoleranța și să facă toți pașii necesari pentru a preveni în-doctrinarea religioasă. Asociația și-a exprimat îngrijorarea în privința includerii conceptelor de «păcat», «iad» și «diavol» în manualele de religie pentru școlile primare. A.S.U.R. a criticat, de asemenea, înscrierea din oficiu la orele de religie și a început o campanie pentru a informa părinții că au dreptul să-și retragă copiii de la ora de religie”³¹.

Pentru a înțelege mai bine ce înseamnă aceste mențiuni, trebuie precizat că raportul este structurat în patru secțiuni, dintre care una se numește „În ce măsură respectă guvernul libertatea religioasă”. Această secțiune este împărțită, la rândul ei, în alte două sub-secțiuni: „Cadrul legal” și „Practicile guvernamentale”. Incluzând criticile A.S.U.R. la capitolul „Practici guvernamentale”, respectiva instituție are în vedere aceste observații la adresa guvernelor românești din acei

---

30. Printre instituțiile media care s-au remarcat în perioada noiembrie 2014 – martie 2015 în aceste jocuri de putere, enumerăm: cotidienele online adevarul.ro, gandul.info, portalul hotnews.ro, cotidianul „România liberă”, televiziunea Pro TV. Nici celelalte nu sunt mai prietenoase față de Biserică, însă acestea se evidențiază prin zelul sistematic depus.

31. http://activenews.ro/departamentul-de-stat-al-sua-laudat-asur-pentru-campania-de-retragere-copiilor-de-la-ora-de-religie_1889037.html (consultat în 5 martie 2015).

ani, ca nefiind în concordanță cu ceea ar însemna, după unii „libertate religioasă și de conștiință” și cu legislația din România. Revenind la raportul din 2012, cea mai mare problemă în calea libertății religioase o constituie, în logica A.S.U.R., activitatea Bisericii Ortodoxe Române.

II. Provocări

Istoria religiilor, posibilă alternativă la ora de religie confesională?

Religia este disciplină școlară, parte a trunchiului comun. Ea face parte din aria curriculară „Om și societate”, în care sunt incluse și alte discipline: educație civică (se studiază la clasele a treia și a patra), cultură civică (se studiază la clasele a șaptea și a opta), filosofie, logică, argumentare și comunicare, sociologie, psihologie, pedagogie, istorie, geografie etc. Potrivit legislației în vigoare, este obligatorie prezența Religiei printre celelalte discipline din schema orară, dar nu este obligatorie participarea elevilor la ora de Religie³². Ea se studiază în școală³³, în acord și cu stadiile dezvoltării psiho-genetice, care demonstrează că fiecare grupă de vârstă corespunde unui tip de dezvoltare mai profund și mai complex al personalității. Religia, ca disciplină de studiu ar deveni, astfel, răspunsul la multe întrebări existențiale care apar la tinerii de liceu. În același timp, profesorul de religie ar deveni, alături de psihologul școlar, o resursă umană extrem de importantă în realizarea unei dezvoltări armonioase a personalității elevului.

---

32. Este bine de știut că, în contextul legislativ european, în mai multe țări ale Uniunii Europene este asumată o perspectivă similară cu cea precizată în legislația românească (disciplină obligatorie, predată confesional, cu posibilitatea de a nu participa, la solicitarea scrisă a elevului major, respectiv a părinților sau a tutorelui legal instituit pentru elevul minor): Austria, Cipru, Finlanda, Germania, Grecia, Irlanda, Malta. A se vedea pr. lect. dr. Sorin-Constantin Șelaru, George Vâlcu, *Studiul Religiei în școlile publice din statele membre ale Uniunii Europene*, Tipografia Editurii Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.

33. Dintre cele 46 de state membre ale Consiliului Europei (în anul 2007), doar în trei state religia nu este predată în școlile publice (Franța, cu excepția Alsaciei și departamentului Moselle, Albania și Macedonia); ora de religie este obligatorie în 25 de state, în restul fiind facultativă sau opțională.

Activiști ideologici ai tranziției postcomuniste, camuflați în umaniști, au cerut în repetate rânduri înlocuirea orei de Religie din școlile publice românești cu o formă neutră și neconfesională, ca Istoria religiilor. Parcă auzim în subtextul acestei propuneri că Religia este „opiumul popoarelor”, în timp ce Istoria religiilor ar fi eliberatoare. Adică propria istorie și tradiție le este dăunătoare copiilor noștri, în timp ce istoria celorlalți este lămuritoare. *Mulți oameni cred că Istoria religiilor este un fel de meniu de restaurant, în care elevul primește toate religiile lumii prezentate ca și cum ar fi feluri de mâncare, gustă puțin din fiecare și, în final, în deplină libertate, va alege pe cea mai gustoasă – dacă va alege vreuna.* O asemenea idee este, de fapt, o enormitate. Întâi, pentru că Istoria religiilor este cu totul altceva. Istoria religiilor este o respectabilă disciplină academică, extrem de interesantă și de profundă, care presupune un efort comparativ și transdisciplinar de mare anvergură. Când purcezi la cunoașterea Istoriei religiilor este necesar să ai cunoștințe de istorie universală, filosofie, literatură, geografie culturală, psihologie, antropologie culturală. Ideea că predai o asemenea disciplină unor copii de 8 sau 10 sau chiar 14 ani este, de fapt, o încercare de a crea în mintea lor o confuzie năucitoare. În fine, Istoria religiilor este cu totul și cu totul altceva decât Religia. Este ca și cum ai spune că istoria artei este arta însăși.

Personal, nu cred într-o predare strict obiectivă, rece, neangajantă. Cum ar putea fi predată religia ca o istorie a unor credințe și practici diverse, ca un inventar de idei și obiceiuri cultivate de diverse popoare? Ce putere de inspirație asupra unui copil ar avea un altfel de mod obiectiv și pretins tolerant pentru toată lumea? Formarea unui copil presupune o anume matcă, și una care are delimitările proprii. Susținătorii istoriei religiilor se reclamă intimidați, incomodați, ofensați și discriminați de expresiile, conceptele și simbolurile întâlnite la ora de religie. După acest raționament, copiii stresați de orele de geografie și chimie sunt îndreptățiți să ceară îndepărtarea hărților și a tabelului lui Mendeleev din clasă! Ce Curte Constituțională ar putea arbitra astfel de dileme? Pentru un copil care încă nu-și cunoaște bine propria-i credință (sau a familiei din care face parte), este extrem de derutant să se deschidă către atâtea credințe câte au fost și sunt pe fața pământului. E ca și cum am decide că un copil orfan trebuie să fie adoptat de

mai multe familii și crescut pe rând de fiecare, pentru ca, la maturitate, să aleagă din care familie dorește să facă parte. Sau, revenind în spațiul disciplinelor școlare, e ca și cum am scoate matematica din școli deoarece lezează sentimentele celor care nu știu să socotească și am înlocui-o cu istoria matematicii, studiind exclusiv despre viața lui Pitagora, Thales etc. Când copilul va avea discernământ, va alege singur între profilul uman și real.

În lumina acestei comparații, propunerea seculariștilor este echivalentă cu a nu mai avea clase de limba română, ci de istoria lingvisticii, urmând ca elevii să fie liberi să își aleagă ei limba pe care să o învețe ulterior, după ce vor parcurge istoria tuturor limbilor vorbite (dar și a celor așa zis „moarte”) ale lumii, pentru că altfel le-am îngrădi libertatea dacă îi aruncăm direct într-o anumită limbă maternă. *A învăța despre alții este ulterior parcurgerii propriei culturi, la fel cum nu poți învăța o limbă străină înainte de a ști limba română.* În caz contrar, nu vei ști nici limba maternă, nici limba străină. Dar asta o cer de regulă cei ce nu au nici o credință și cred că viața e ca o tarabă. Credința, părinții, familia, valorile proprii nu pot fi studiate relativist, ca pe tarabă. Prin urmare, ora de Religie și Istoria religiilor sunt lucruri diferite. Religiile nu pot fi prezentate într-o manieră strict neutră. Neutralitatea înseamnă și neutralizare, adică relativizarea și devalorizarea lor.

*Utilitatea educației religioase:
argumente și false argumente*

Dacă-i ascultăm cu atenție pe copiii noștri și încercăm să-i înțelegem, ne dăm seama că am intrat de mult în zodia „lacebunului”: *la ce bun mersul la ore? La ce bun studiul? La ce bun cititul, dacă el a devenit o sminteală periculoasă? La ce bun bibliotecile? Câtă școală au, în fond, asistentele TV și invitații emisiunilor de divertisment? Ce rost are să citești, când o carieră de succes se poate clădi atât de ușor cu ajutorul unui chirurg plastician sau al unui taraf? În urma unui simplu exercițiu de reflecție sinceră și critică, observăm că școlile publice trăiesc nu doar o criză de performanță academică, ci o derivă morală greu de oprit pentru că societatea românească le arată elevilor noștri o altă*

viziune asupra vieții. Se pare că nu trebuie să faci prea multă școală ca să ai bani și succes în viață, că trebuie să știi să te descurci, să fii „băiat deștept“, că hoții sunt mai fericiți decât premianții, că nu toți cei care fură merg la închisoare. Asta în timp ce medicii sunt la limita unei vieți decente, iar profesorii trăiesc de azi pe mâine și se îmbracă cu aceleași haine modeste.

Deriva morală este amplificată de inducerea sofismului că Biserica s-ar face vinovată pentru corupția din țară pentru că, deși există o putere judecătorească menită să pună ordine în acest domeniu, nu se văd rezultatele orei de religie predate în ultimii douăzeci și cinci de ani. În aceeași logică absurdă am putea continua astfel: după kilometrii de autostradă construiți în România postcomunistă, ar trebui să tragem concluzia că orele de la facultățile de inginerie și construcții n-au produs mare lucru; la fel, dacă ne interogăm asupra finanțelor, economiei, afacerilor din această perioadă, ar trebui să punem problema legitimă dacă facultățile de profil mai merită să existe.

Religia este singura materie în cazul căreia li se dă părinților dreptul să decidă ce e bine să studieze copiii lor. În logica învățământului public general și obligatoriu, niciuna dintre materii nu este opțională (cu excepția religiei). Statul decide, pe baza interesului comun al națiunii, așa cum îl identifică și îl definește la un moment dat, ce conținuturi se predau, în ce cantitate și cum. Într-o logică liberală dusă până la capăt, oricare dintre materii ar trebui să fie opțională. De ce ar fi religia un caz aparte? Pe de o parte, ea oferă un conținut de cunoaștere bazat pe un corpus de texte și exegeza aferentă, precum literatura. Pe de altă parte, prin manifestările ei artistice, literare sau muzicale, religia are o dimensiune culturală. De ce doar religia ar fi opțională, nu și desenul, muzica, literatura română, istoria națională sau, la urma urmei, și fizica, matematica sau orice altă materie?

În cazul religiei, părintele are dreptul de a-și exercita discernământul, nu copilul. Cu ce argumente?³⁴ Să spunem că un părinte e ateu;

---

34. E greu de explicat unui copil de ce, pentru a avea acces la educația religioasă, este nevoie de acordul părinților. Ca și cum religia ar face parte din categoria de programe care pot fi vizionate de minorii în vârstă de până la 12 ani numai „cu acordul părinților sau împreună cu familia“.

dar copilul său ar putea fi profund credincios. Vocații mistice s-au manifestat din fragedă pruncie în orice mediu familial, așa cum în familiile credincioase au crescut tineri antireligioși. *De ce ar avea părintele dreptul să decidă asupra programei școlare, privându-și copilul de orele de religie, doar fiindcă acestea contravin credinței sau ideologiei sale?* Să presupunem că părintele e habotnic și consideră teoria evoluției speciilor incompatibilă cu credința sa. Ar trebui să-i dăm dreptul să-și scoată copilul de la ora de biologie? O facem și pe aceasta opțională? În Franța, mulți părinți musulmani consideră impudică ora de sport, în special dacă la școala respectivă se face înot (unii cer ore separate de înot pentru fete și băieți). Să lăsăm și sportul la latitudinea părinților, sau să admitem ore separate de sport pentru băieți și fete? Dar poate că în unele clase vor exista copii de altă etnie decât cea dominantă – să spunem turci –, ai căror părinți se vor simți ofențați de istoria luptelor antiotomane. Să autorizeze ei participarea copiilor la ora de istorie? Ce facem dacă fiecare părinte optează pentru sau împotriva fiecărei materii, organizăm un învățământ personalizat pentru fiecare elev? Acest lucru ar fi posibil în educația privată, nu însă și în școala publică. Dacă un părinte este iresponsabil sau incult, îi permitem să decidă în domeniul școlar pentru copilul său, pe care statul îl consideră lipsit de discernământ până la vârsta majoratului? Sau transferăm decizia în dreptul copiilor? Dar atunci câți copii vor vota să nu mai studieze materii dificile precum fizica, chimia sau matematica?

Profesorul Constantin Cucoș afirmă că noua realitate creată în urma deciziei C.C.R. schimbă radical statutul de drept și de fapt al disciplinei Religie în programul școlar pentru că „se realizează o separare sau o discriminare valorică a disciplinelor ce induce, direct și indirect, o inferiorizare a Religiei în raport cu celelalte discipline. De ce doar această disciplină să fie optată explicit de către părinți (sau tutori), a fi studiată de copii, și nu și altele? De ce nu și filosofia, sau biologia, sau limba româna etc. pe considerentul că unora dintre părinți li s-ar părea că aceste discipline ar leza așteptări, crezuri sau obișnuințe? Și, în definitiv, ce competențe au părinții în a fixa tabela de discipline convenabile copiilor lor? Au informațiile și disponibilitățile necesare? Ce se întâmplă cu acei copii ai căror părinți – poate cu zecile de mii – sunt dezinteresați sau sunt plecați la lucru în alte zări? Cine hotărăște în

numele lor? Ce ar fi dacă studiul și altor discipline ar fi hotărâte tot de părinți?”³⁵.

Un alt pretext este acela că religia ar conține credințe și imagini traumatizante pentru copii, cum ar fi reprezentarea iadului. Da, imaginea iadului, în mare măsură apocrifă, este traumatizantă și pentru un adult; cu atât mai mult poate să se întipărească în imaginarul unui copil. Traumatizant este și „Infernul” lui Dante: să-l eliminăm din literatura universală? *Traumatizante pot fi și frescele de la Voroneț: să le acoperim și să permitem accesul în incinta acestei mănăstiri doar persoanelor care au împlinit 18 ani?* Dar nu la fel de traumatizant este Harry Potter, după care sunt fascinați toți copiii? Să-l interzicem? Nu la fel de traumatizante sunt basmele cu zmei decapitați și vrăjitoare malefice, pe care copiii le adoră? Să le punem sub cenzură? Dar istoria lui Vlad Țepeș, cu gravurile aferente ale nefericiților trași în țeapă, nu traumatizează copiii? Ce facem, cenzurăm literatura și istoria? Și totuși, dincolo de iad și apocalipsă, prezente abundent în cinematografia hollywoodiană și în imaginarul contemporan, prin ce sunt traumatizante sau ofensatoare înțelepciunea lui Solomon sau a Ecclesiastului, Psalmii lui David și pildele lui Hristos? E greu de demonstrat în ce măsură e ofensatoare o icoană, o frescă sau o colindă.

Unii vor spune că statul și Biserica sunt separate, deci religia n-are ce căuta în spațiul public, și implicit în școala publică. Argumentul e fals. Separarea statului de Biserică înseamnă că statul nu poate interveni în treburile Bisericii (de pildă, numind sau schimbând episcopi), iar Biserica nu se poate implica în conducerea Statului sau redactarea legilor, nu poate percepe impozite, etc. Nu înseamnă nicidecum că religia creștină, sau oricare alta, trebuie evacuate din orice aspect al vieții cetății și izgonite între cei patru pereți ai spațiului privat. *Religia nu este doar credința subiectivă a fiecăruia, ea este și o parte obiectivă a identității și a culturii națiunii, precum limba, literatura, istoria sau arta.* De aceea, predarea ei este utilă, nu deranjantă. Dincolo de articolele de credință, pe care fiecare le poate îmbrățișa sau nu, așa cum fie-

---

35. Constantin Cucos, *Ora de Religie are un uriaș potențial culturalizator, edificator, întremător*, în „Ziarul Lumina”, din 9 mai 2015, articol disponibil la adresa <http://ziarullumina.ro/interviu/ora-de-religie-are-un-urias-potential-culturalizator-edificator-intremator> (consultat în 12 mai 2015).

care poate practica sau nu cunoștințele de biologie sau de fizică după terminarea școlii, religia comportă conținuturi culturale pe care elevii trebuie să le posede pentru a fi cetățeni educați.

Cei care protestează împotriva predării religiei în școli în numele laicității nu folosesc argumente logice, obiective, ci ideologice. În măsura în care predarea religiei nu înseamnă o practică religioasă impusă tuturor (rugăciuni, spovedanie, împărtășanie), ci conținuturi de cunoaștere, de alfabetizare religioasă, ea este utilă oricărui copil născut într-o cultură de neînțeles fără creștinism. Cunoașterea Evangheliilor, a preceptelor eticii creștine (devenite în cea mai mare parte etica seculară a Occidentului), a artei creștine, a istoriei creștinătății este așadar o cunoaștere teoretică, nu un act religios.

Din ce în ce mai multe studii contemporane indică necesitatea unei dezvoltări a abordărilor inter și transdisciplinare. Religia este printre puținele discipline care îmbină armonios interdisciplinaritatea și transdisciplinaritatea. În parcurgerea ei, un elev are parte și de studierea unei părți a istoriei Europei și a lumii (istorie, istorie universală), a artei europene și orientale, a marilor gânditori europeni și orientali. Pe lângă istorie, Religia întreține un dialog viu cu arhitectura, muzica și filosofia, iar mai nou cu fizica cuantică și astronomia. Câte dintre disciplinele studiate de copii mai dezvoltă atâtea abilități inter și transdisciplinare?

Din acest punct de vedere, alfabetizarea religioasă este la fel de importantă precum orice altă materie școlară. Există contexte în care e mai important să înțelegi tensiunile dintre lumea islamică și civilizația creștină decât să fii capabil să operezi cu numere complexe. Există meserii în care e mai important să înțelegi un simbol sau o reprezentare religioasă decât să calculezi un unghi. Chimia devine complet inutilă pentru majoritatea absolvenților, care nu vor mai fi capabili să rezolve o ecuație la câțiva ani după terminarea școlii, în timp ce preceptele Decalogului, pildele lui Hristos sau cunoștințele de iconografie creștină vor rămâne permanent utile, măcar la nivel de cultură generală.

În zilele noastre, apartenența religioasă și etnică se prezintă de prea multe ori sub chipul rătăcirilor fundamentaliste, iar religia e percepută ca o amenințare pentru libertate. Nu e ușor să vorbești des-

pre Dumnezeu când islamul pare să refuze democrația și civilizația creștină, iudaismul se vede asimilat sionismului, iar creștinismul este respins din pricina dominării reale sau presupuse a societății. Cum reușim să conviețuim pașnic cu cel de lângă noi, mai ales atunci când el este de altă credință și de alt neam? Cred că despre Dumnezeu se poate vorbi prezentând cât mai exact izvoarele și practicile marilor religii și confesiuni religioase, fără a le înfățișa conflictual și fără a le pune în opoziție cu ceea ce ființa umană are mai bun în ea.

Dacă omul nu este doar trup, iar viața lui nu se reduce doar la funcții celulare, dacă ce se întâmplă în el este mai mult decât activitatea unor neuroni, dacă viața sufletească este mai mult decât o expresie de altă natură a vieții trupesti, ce poate fi rău pentru un copil să afle în școală despre suflet și cele ale sufletului? Ancorarea în viitor, prin rugăciune, despărțirea de trecut, prin spovedanie, acceptarea și lupta cu propriile căderi, prin puterea și ajutorul lui Dumnezeu, îl fac pe omul religios capabil să treacă mai ușor prin încercările vieții. Creștinismul, în forma lui cea mai autentică, te ajută să-ți descoperi și să vezi adevăratul chip. Chipul celui care poate iubi, respecta, accepta; chipul lui Hristos, descoperirea sinelui.

Prin urmare, eliminarea religiei din programa școlară sau marginalizarea acesteia, ca și cum s-ar trata despre ceva nociv sau inutil, este o greșeală culturală în primul rând. Ea privează unii copii de un important conținut al cunoașterii, exclusiv pe baza opțiunii ideologice a părinților. În loc să fie utili oamenilor și să declanșeze campanii, de pildă, împotriva consumului de droguri, împotriva consumului de etnobotanice, împotriva pornografiei și abuzului sexual, împotriva violenței din școli – toate acestea și multe altele fiind probleme grave care marchează dur viața elevilor români, unele asociații umaniste au o singură problemă, fiindcă miza lor este una singură: să lupte împotriva religiei. Sunt atâtea lucruri pe care elevii ar trebui să le poată învăța în școlile publice, de la educație financiară, educație privind alimentația sănătoasă, educație sanitară și, în clasele mari, chiar educație pentru viața de familie, pentru că suntem țara cu cele mai multe gravide minore din întreaga Uniune Europeană.

Confuzia dintre ora de religie și îndoctrinare

Mi se adresează de multe ori întrebarea: într-o epocă a zborurilor cosmice și a comunicațiilor ultrarapide, cine mai are nevoie azi de educație religioasă? Foarte mulți oameni continuă să opună religia rațiunii, pledând pentru argumentul că religia e ceva irațional, o iluzie, un delir, iar rațiunea este temeiul statornic, senin și indestructibil al unei vieți libere. Religia ar fi rodul ficțiunii, ceva depășit, o ignoranță cronică, în vreme ce rațiunea este lumina și singura garanție a cunoașterii. Ideea binomului religie – rațiune este destul de veche, dar meritul de a o fi înrădăcinat puternic în convingerile noastre revine propagandei comuniste. Atunci, orice manifestare a Bisericii în spațiul public, orice aplecare a copiilor, a oamenilor obișnuiți asupra celor ce țin de credință, erau înfierate, în numele doctrinei marxist-leniniste, cu o retorică proletară ca fiind semne de „obscurantism” și „îndoctrinare”. Acum, într-o epocă a democrației, același atac asupra vieții comunitare tradiționale este dus de pe pozițiile unei pretinse „neutralități”.

Umaniștii de azi se prefac a nu înțelege că rostul orei de religie este nu atât instrucția, cât mai ales educația, formarea copilului. Nicidecum manipularea, propaganda, fundamentalismul, fanatismul, supunerea oarbă sau spălarea pe creier. Într-un cuvânt, îndoctrinarea. La drept vorbind, *poți să îndoctrinezi predând orice obiect de învățământ* („limba și literatura română”, „matematica”, „istoria”) dacă selectezi doar anumite elemente de conținut și dacă această acțiune se bazează pe principiile manipulării și nu ale învățării. Chiar și programa disciplinei „etică și cultură civică”, care se dorește insistent a fi o alternativă la ora de religie, are ca obiectiv principal „prezentarea celor mai *importante doctrine* și a valorilor morale de inspirație filosofică, științifică ori religioasă ale umanității”³⁶, precum se arată în propunerea de lege a unui cunoscut deputat independent. Pe considerentul că unora le place sau nu o materie ori că aceasta ar „încărca” sau „orienta” mintea copilului într-o direcție sau alta, ar trebui să o relativizăm sau să o izgonim din școală?

36. <http://www.hotnews.ro/stiri-esential-19787886-propunerea-lui-remus-cernea-privind-introducerea-invatamantul-preuniversitar-orei-etica-cultura-civica-fost-respinsa-senat.htm> (consultat în 30 martie 2015).

În ultimul timp se observă cu ușurință că majoritatea este cea care trebuie să se supună unei presiuni mediatică, psihologice sau ideologice din partea minoritarilor. Scopul urmărit este ca *majoritarii să se retragă în catacombe, iar minoritarii să defileze în cetate*. Libertatea de a nu avea nicio credință nu se poate impune prin îngrădirea exprimării identității religioase a celorlalți. Majoritatea este obligată să se justifice și, pentru a nu leza minoritatea, să se retragă, să se repleze, să se explice. *La ora actuală există o strategie clară de cucerire a centrului simbolic al României, adică a spațiului public, de creare a unui nou consens social, în care reperele sunt „valorile europene” și „corectitudinea politică”, adică „noile drepturi ale omului” („gay rights”) și „familiile alternative”.*

Cum se ajunge aici? Horia-Roman Patapievici este de părere că acest lucru se explică „prin activismul unei minorități care militează în numele drepturilor omului după principii leniniste. Firește, nu este vorba de drepturile fundamentale ale omului, care sunt universale, ci de anumite privilegii de atitudine, discriminatorii în sens invers, care sunt cerute insistent majorităților, spre culpabilizarea colectivă, cu ajutorul unui sofism de tipul următor: *acceptați privilegiul pe care îl revendicăm ca drept al omului, facem pace; nu îl acceptați, declarăm război, pentru că violați drepturile omului*. Astfel, o atitudine marginală (pentru o stare dată a societății) este promovată ca trebuind obligatoriu să devină centrală; *majoritățile cedează șantajului emoțional, eliberează centrul, iar în golul astfel creat se instalează, triumfătoare, atitudinea marginală*³⁷.

Metoda de acțiune publică este deja verificată. Asociațiile de tip secularist și umanist vor încerca, altfel spus, *să redefinească neutralitatea ca decurgând din ateism, iar extremismul din credință*. Consider că ateismul militant este mai periculos decât fundamentalismul religios nu pentru că aruncă în aer clădiri sau avioane, ci pentru că și-a declarat ca obiectiv ridiculizarea și batjocorirea celorlalte credințe religioase. O miză importantă este transformarea rolului Dreptului, în special al Drepturilor omului. Dreptul nu mai este un instrument

---

37. Horia-Roman Patapievici, *Legitimarea anticreștinismului prin redefinirea centrului*, în revista „Idei în Dialog”, nr. 9 (36), septembrie 2007.

de protecție a ființei umane împotriva acțiunilor arbitrare ale autorităților statului, ci el devine o putere a cuiiva asupra altcuiva. Astfel, *Dreptul se transformă într-o armă de luptă în cadrul revoluției marxiste în drumul ei spre egalitate*, care de această dată nu se mai realizează pe tărâm economic, între proletari și burghezie, ci pe tărâm social și cultural, între majoritari și minoritari.

E absurd să susții în spațiul public că școlile românești se pot transforma în „instrumente de biserificare”³⁸. Transmiterea unor cunoștințe religioase elementare către copii nu exclude libertatea acestora de a le menține sau chiar nega mai târziu, pe parcursul devenirii lor. Este important ca ei să dobândească aceste noțiuni când sunt foarte tineri, pentru ca mai târziu să le poată înțelege mai bine, să reflecteze asupra lor, să le poată amenda, să le poată ignora sau să le poată accepta. Dar ei nu le au, nu vor ști niciodată ce trebuie să facă, pentru că nu pot să neg sau să ignore ceva ce nu știu exact cum arată. Pentru echilibrul social este bine ca omul să cunoască ceea ce și cei dinaintea lui – bunicii și străbunicii – au considerat ca normă fundamentală de viață. Pentru a ști încotro trebuie să mergi, pentru a avea o opțiune sau o alegere, ai nevoie de surse informative cât mai variate, cât mai diverse și cât mai corecte, iar această informație, într-o formă structurată după niște norme pedagogice și adaptată la diverse niveluri, se dă în școală.

Părinții trebuie să-și pregătească copilul pentru momentele în care va trebui să se descurce singur și încearcă să îl întărească suficient de mult ca să facă față greutăților. *Nici un părinte nu se gândește să lase biberonul lângă pătuțul copilului pentru a-i lăsa libertatea de a alege sau refuza să se hrănească*, sau să îl lase să se îmbrace cum vrea la o vârstă la care nu știe cum se poate apăra de ger sau de caniculă. În plus, îmbrăcămintea și hrana vor fi cele obișnuite în locul în care trăiește copilul, și aceasta nu va împiedica diversificarea ulterioară a alimentației și stilului vestimentar. Când un părinte ia aceste decizii, nu înseamnă că îi interzice copilului să facă alegeri, ci că îl educă până când are destule elemente ca să aleagă spre binele lui. Dacă părinții înțeleg că au o responsabilitate în alegerile pe care le fac copiii în do-

38. <http://www.asur.ro/noutati/stop-biserificarii-scolilor> (consultat în 14 februarie 2015).

menii relativ lipsite de importanță, e foarte greu de înțeles cum de o minoritate (sonoră, ce-i drept) nu doar că își închipuie că își ajută copiii dacă îi lasă dezarmați tocmai în ce privește cultura religioasă, dar mai și vrea să impună aceeași atitudine și majorității.

O oră de educație în elementele unei religii nu poate fi echivalată cu participarea la un ritual religios. Dacă, de exemplu, în cadrul unei materii s-ar preda elementele mai multor religii, s-ar citi din textele sacre ale acestor religii, din rugăciunile și elementele de credință, nu s-ar putea spune că un copil participă la ritualurile religioase ale acestor religii. Cu atât mai puțin că este obligat, constrâns, să le adopte în propriul sistem de credințe. Același argument, inept din punctul meu de vedere, se poate aduce împotriva oricărei forme de predare a elementelor de doctrină, ale unei singure religii sau confesiuni, sau a mai multora. Articolul 29 din Constituție precizează că „libertatea gândirii și a opiniilor, precum și libertatea credințelor religioase nu pot fi îngrădite sub nici o formă. Nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credință religioasă, contrare convingerilor sale (alin. 1). Libertatea conștiinței este garantată; ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și de respect reciproc (alin. 2)”³⁹.

Îndoctrinarea religioasă este o formă de schilodire a sufletului, de îndepărtare a oamenilor de la firescul meditației, a reflecției, a liberului arbitru. Copiii și tinerii care fac religie nu devin habotnici din ceea ce învață la școală. Nici nu putem spune că li se spală creierile deoarece au acces la surse alternative de informare extrem de variate. Educația religioasă autentică și sănătoasă nu schimbă fața omului. Design-ul fizionomiei rămâne mereu același pe care îl avem din naștere. Dar chipul unui om cultivat iradiază bunătate, se înconjoară de un fel de noblețe ușor de recunoscut. Prin urmare, religia predată în școală nu poate fi prozelitism mascat sau o formă de îndoctrinare nici dacă și-ar propune, pentru simplul fapt că religia nu e doar o doctrină (învățătură), ci în primul rând un mod de viață, care aduce vigoare, împlinire și sens.

---

39. <http://www.constitutiaromaniei.ro/art-29-libertatea-constiintei/>(consultat în 16 februarie 2015).

III. Perspective

Indiferentismul religios și criza valorilor

Se întâmplă adesea să auzim afirmații de genul „religia nu mă interesează”, „nu mi-am pus niciodată problema în ceea ce-L privește pe Dumnezeu”, „nu sunt un practicant”, „nu merg la biserică, dar am credința mea” etc. Sau chiar dacă nu le auzim, constatăm aceste „trăiri” la semenii noștri zi de zi. Indiferentismul religios este astăzi cel mai întâlnit și mai comod mod de viață *care se definește tocmai prin faptul că Dumnezeu și chestiunile religioase, în general, nu sunt chestiuni care să merite vreun efort pentru a fi găsite sau trăite*. Pentru omul pragmatic ceea ce se întâmplă dincolo de această viață nu are nicio semnificație. El nu mai neagă existența lui Dumnezeu ca în perioada comuniștilor, ci nu-l mai interesează existența Lui; dacă există sau nu Dumnezeu este totuna, omul contemporan putând trăi foarte bine și fără El. Aflați într-un dinamism continuu, preocupați doar de „a fi” și „a avea”, trecem ușor cu vederea deriva existențială a unui tineret aflat la răscrucea unor drumuri care nu duc nicăieri. Ne surprinde faptul că tineri de douăzeci de ani își revendică „dreptul la indiferență”, singura dorință „eshatologică” a lor fiind plecarea din țară. Acesta a devenit aproape un ideal național.

Pentru tânărul „cool” din România, computerul, automobilul, telefonul portabil și alte gadget-uri ale tehnologiei nu sunt obiecte neutre, ci *idoli*. Între tânăr și tehnologie se stabilește o relație personală, de la sclav la stăpân. Tehnologia nu este un ansamblu de mașini, așa cum averea nu reprezintă o simplă acumulare de capital. Banii și tehnologia mijlocesc raporturile interpersonale, păstorite odinioară de Biserica lui Dumnezeu. Triada „Bani, Tehnologie, Confort” a ajuns să domine relațiile interpersonale, întrucât își arogă o realitate de sine stătătoare, o valoare intrinsecă și, mai ales, o putere autonomă. Demonismul ei derivă din faptul că pretinde a fi ceea ce nu este. Cu naivitate, tânărul „recent” crede că se folosește de Bani și Tehnologie, în realitate cele două îl manipulează, transformându-l într-un obiect. Ceea ce le lipsește tinerilor sunt modelele de viață, adulții fiind chiar mai marcați de consumism și individualism, considerând preocupările de ordin spiritual ca „depășite”, „nerentabile”. Și în alegerea viitoarei

profesii, a studiilor pe care tinerii urmează să le întreprindă, părinții îi îndrumă spre acelea care aduc cel mai mult profit material sau succes social. *Tinerii trebuie să știe că nu sunt liberi atunci când se tatuează sau se îmbracă șocant, ci atunci când resping idolii*, adică mirajele pe care le promit ideologiile, ingineriile sociale, promisiunile false de paradis pământesc.

Strada și mass-media tind să substituie familia, școala și Biserica în rolul lor educativ și mijlocitor de modele existențiale. Strada constituie mediul vast în care se manifestă, cu o fascinație aparte și cu efecte substanțiale, greu de cuantificat, o „instituție” veche, „școala vieții”, care „educă” și edifică din mers, profund, eficient, în cheie anarhică și antisocială. Fascinația răului și a urâtului nu poate găsi un teren mai bun de manifestare decât strada. „Școala vieții” captivează mult mai mult pe tinerii avizi, instinctiv, de formare și maturizare, decât școala propriu-zisă.

O altă sursă puternică de „educație” și modele o reprezintă mass-media care recuperează, promovează și consacră „valorile” difuzate la nivelul străzii. Buletinele de știri lipsite de scandal nu au nici cel mai mic haz. Genul direct, descurcăreț, înstărit și slobod la gură aduce întotdeauna rating. Din cele peste 10.000 de știri pe care un om obișnuit le citește sau le aude într-un an, foarte puține îl ajută să ia o decizie într-o problemă din viața lui. Mass-media ne hrănește zilnic cu probleme banale, sfaturi care nu au nicio utilitate în viața cotidiană și, mai rău, nu necesită gândire. Majoritatea știrilor vorbesc despre lucruri pe care nu le putem influența. Spre deosebire de lectura unei cărți, a unui articol lung dintr-o revistă, știrile sunt cantități nelimitate de flash-uri care acționează asupra creierului nostru la fel ca bomboanele viu colorate pentru copii. Cei mai mulți consumatori de știri, chiar dacă obișnuiau să fie consumatori de carte, și-au pierdut capacitatea de a absorbi articole lungi sau cărți. După patru-cinci pagini obolesc, își pierd concentrarea, devin neliniștiți și asta doar pentru că stuctura creierului s-a modificat. Pentru că omul e o simplă rotiță în angrenajul societății, se pare că cineva are nevoie de noi blazați și înregimentați: în autobuz sau în metrou, la serviciu, acasă și fără timp de gândire, consumatori pasivi de știri irelevante pentru viața noastră.

Nicio strategie nu pare interesată să stăvilească ori să rețeze răul imens pe care unele canale de comunicare, în special televiziunile comerciale și presa tabloidă, îl fac tinerilor. *Modelul uman pe care îl lansează canalele tv poate fi conturat generic: analfabetul agresiv, animal social cu șarm, luxos și luxuriant, cu accesorii și mașini exorbitante, senin și promiscuu, ancorat în zona instinctelor primare.* Un model irezistibil pentru tineri. O altă sursă de posibile „modele” pentru generațiile de tineri este mediul politic autohton, cu disputele sale suburbane, îmbibat de scandaluri, corupție, demagogie, nerespectarea angajamentelor și promisiunilor, promovarea intereselor de clan, atitudini sfidătoare, toate acestea configurând false modele în viață și în carieră. În România de azi, succesul și recunoașterea sa nu seamănă deloc cu succesul și recunoașterea impuse de bunul-simț și de educația clasică. Într-o familie normală, noul model mediatic, cel al parvenitului arogant, intră în contradicție cu exemplul parental și cu valorile predate în școală. S-a creat astfel o prăpastie de dispreț între o majoritate tăcută, care păstrează o nostalgie a decenței, și o minoritate poleită, care domină spațiul public prin audiență.

De ce să mai înveți dacă modelele de succes în plan social nu concordă cu ceea ce se declamă (frumos) în sala de clasă? De ce să investești efort și ani de sacrificiu când performanța școlară nu este valorizată sau fructificată în etapele care urmează? De ce să te mai străduiești să acumulezi cunoaștere sau experiență dacă valorile propuse sau induse în perimetrul școlar nu își găsesc corelare sau materializări în lumea în care absolventul urmează să se integreze? Mulți tind să înțeleagă greșit rolul religiei în societate. Unii cred că religia stă la baza tuturor conflictelor umane. În realitate, nu religia, ci extremismul religios duce la conflicte. În esență, o religie susține că omul este creația unei divinități și este dator s-o iubească. Prin urmare, dacă înțelegem corect, omul nu poate intra în conflict cu semenul său, ci trebuie să-i respecte acestuia drepturile și libertățile sale în egală măsură ca și pe cele ale sale proprii. Extremismul religios nu poate fi evitat decât prin educație religioasă. Terrorismul se naște din ignoranță și fanaticism. Aici este una din cheile înțelegerii rolului orei de religie.

*Fascinația lumii digitale:
elevii noștri nu mai citesc cărți, ci ecrane*

Calculatorul a devenit cel mai bun prieten pentru mulți dintre copiii noștri, iar lumea în care ei trăiesc este profund tehnologizată. *Copiii digitali sunt copii care nu își imaginează cum arăta lumea înainte de apariția internetului, nu au experimentat-o. S-au născut având în casă un computer și acces la internet și, de multe ori, cred că lumea a fost întotdeauna așa. Ei sunt puternic marcați de globalizare, de internet, de telefon mobil, de jocuri la calculator. Merită să facem un efort pentru a intra în universul lor, care nu mai poate fi cel în care părinții și bunicii lor se aflau la vârsta lor. Fără acest exercițiu, nu vom înțelege care sunt problemele profunde ale educației, impasul dramatic în care aceasta se află.*

Adolescenții români petrec câteva ore bune pe zi la TV sau calculator. *Sub presiunea lipsei de timp, televizorul a devenit babysitter, calculatorul tutore, Internetul profesor și Facebook-ul sală de clasă.* Bunicii sunt prea ocupați cu telenovelele, mamele cu serviciul, mass-media consemnează creșterea violenței, iar instituțiile de învățământ dezastul pregătirii elevilor. Sunt campanii la radio care încearcă să revigoreze pasiunea românilor pentru citit, însă este greu de pariat pe succesul lor pe termen lung. Asta pentru că astăzi cei mici se nasc cu tableta sau smartphone-ul în mână și, *înainte de a învăța să citească, știu să ruleze jocuri.* Cunosc în jurul meu mulți părinți care, pentru a-și calma copiii, le dau un dispozitiv electronic cu care să se joace. Rareori acest „calmant“ nu are efect. De cele mai multe ori, în momentul în care sunt prinși în mirajul multimedia, copiii nu mai vor să audă de mașinuțe, păpuși sau cărți de colorat.

Calculatorul, tabletele și telefoanele inteligente le-au modificat modul de operare: se hrănesc cu stimuli puternici, rapizi, au nevoie de feed-back imediat, la un click distanță, au învățat să acceseze orice informație, să comunice în grupuri, să se expună, să se manifeste. Informația nu mai este monopolul nimănui, lucrurile extraordinare ale planetei sunt vizibile de pe canapeaua sufrageriei mele, lecțiile de geografie, istorie, biologie sau mate sunt, toate, pe youtube, în mii de variante și tutoriale care mai de care mai explicite. Copiii de astăzi nu mai stau în bănci din obligație. Noi aveam în sistem frică, rușine, da-

toria de a ne mulțumi părinții. Generațiile de astăzi vin dintr-o zonă nouă a conștiinței umane: caută noul, au nevoie de diversitate, viteză și insolit. În fața lor ești doar un om care trebuie să se reinventeze. Caută mijloace și tehnici didactice în afara stilului ceremonial, a vocii mieroase și a aerului de înțelept arhaic.

Cum va reuși educația religioasă astăzi, într-o lume marcată de bricolaj religios și spiritualitate difuză, să fie profetică și vie și să nu fie impregnată de limbaj de lemn, de monotonie, de conformism? Cum va reuși un profesor de religie să evite capcana teoriei abstracte, a obligației de serviciu, a tentației de *a confunda catedra cu tribunalul și elevul cu dușmanul*? În 25 de ani, lumea s-a schimbat atât de mult încât provocările sunt radical diferite pentru noile generații. O provocare este cum putem proceda astfel încât un copil să fie educat să înțeleagă corect mesajele pe care le observă din alte culturi și alte religii. Rețelele sociale și mijloacele moderne de comunicare în masă au anulat distanțele geografice și aduc împreună comunități care în trecut se intersectau foarte rar.

Există două întrebări la care actuala generație de profesori de religie din România ar trebui să răspundă cât mai des: *Cum arată lumea căreia îi vorbim despre Dumnezeu?* și *Ce trebuie să se schimbe în discursul religios și pedagogic, pentru ca el să atingă miezul vieții fiecăruia?* Consider că orice lecție de religie poate fi evaluată după două coordonate. Prima este aceea a valorii ei intrinsece: ea trebuie apreciată după noutatea pe care o aduce din punctul de vedere al procesului de cunoaștere. A doua, la fel de importantă ca și prima, este măsura în care o astfel de lecție răspunde orizontului de așteptare al elevilor. Pot fi lecții foarte documentate, dar dacă nu răspund orizontului de așteptare, pot trece neobservate.

Implicarea laicilor în misiunea Bisericii prin parteneriate educaționale

Intelectualul creștin, mireanul, este membru al Bisericii și are chip, glas, probleme și păreri care ar trebui să fie ascultate. Credincioșii îi cunosc pe preoți, de cele mai multe ori, de la altar și de pe scaunul de spovedanie, unde au un rol destul de strict circumscris. Preoții mai

implicați organizează cateheze, pelerinaje și ceva acțiuni sociale. În rest, interacțiunile dintre preoți și mireni, „enoriași“, sunt sporadice. Cele două părți trăiesc în lumi paralele și, uneori, inegale. Există puține spații sociale în care mireni să fie laolaltă cu preoții și pe picior de egalitate. În momentele destul de rare în care „cinul preoțesc“ interacționează cu mireni la un nivel formal, vizibil, o face într-un duh total străin de biserică: elitismul. Mireni „vrednici“, de regulă, sunt selecțai pe criterii de „merite“ și transformați în exponate decorate care să „dea frumos“. *O altă manieră elitistă este de cultivare a vârfurilor academice sau din alte domenii pentru o reciprocă legitimare.*

Este acest lucru suficient pentru a avea o Biserică vie? Cert este că avem nevoie de o alianță mobilizatoare a clerului cu mireni (masa credincioșilor) și cu intelectualitatea. *O alianță lucrativă, prezentă, misionară, nu una de vitrină.* Biserica, se știe, cuprinde pe toți credincioșii ei. Acum, intelectualii creștini din România nu sunt deloc puțini, dar devin, cu timpul, din ce în ce mai puțini⁴⁰. Fenomenul este inevitabil. Așa cum ei își prețuiesc Biserica, și Biserica trebuie să-i prețuiască pe ei, îmbrățișându-i din nou și asumându-le reflecțiile constructive.

Înființarea școlilor confesionale patronate de Biserică este de stringentă actualitate. Biserica Ortodoxă este chemată să-și reinventeze structurile educaționale proprii, paralele (și nu neapărat alternative) față de programa seculară. Oferind, pe lângă slujbele tipiconale, și cursuri publice de formare creștină pentru diferite vârste, Biserica și-ar revigora forțele comunitare, i-ar implica pe laicii credincioși într-un nobil exercițiu de voluntariat, depășindu-și complexele de inferioritate în raport cu celelalte confesiuni creștine⁴¹. Din proprie experiență, pot să afirm că deși se vorbește mult azi despre importanța și necesitatea catehezei parohiale, aceasta este:

---

40. Persistă un anumit divorț păgubos – și un fel de suspiciune reciprocă – între religie și cultură, între lumea Bisericii și lumea Cetății. El se reflectă și într-o colaborare palidă dintre Biserică și intelectualitate, de la care ar fi fost mult mai mult de așteptat în cei 25 de ani de postcomunism. Pe de altă parte, discursul creștin venit dinspre laicatul ortodox are un plus de realism și de vitalitate, este mai liber și mai tranzitiv, suplinind uneori uscăciunea rutinei clericale.

41. A se vedea studiul nostru intitulat *Pentru o cateheză a timpurilor noastre. Pastorația tinerilor în Biserica Ortodoxă Română, de la deziderat la realitate*, în „Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din București“, 2006, p. 451-468.

– *bagatelizată* în parohiile supradimensionate, în care preotul este mai mult un prestator de servicii religioase și mai puțin un învățător spre Împărăția lui Dumnezeu;

– *marginalizată*, acolo unde preotul este debordat de mulțimea problemelor administrative și economice și nu mai are timp sau entuziasm pentru a lumina pe oamenii preocupați doar de minuni și soluții existențiale de „tip fast-food“;

– *mimată sau ridiculizată*, acolo unde diferențele de vârstă, de pregătire și de mentalitate dintre slujitori generează de multe ori probleme de comunicare, de încredere sau de cordialitate pastorală.

În acest nou context influențat decisiv de dezbaterile ultimelor luni, parohiile din mediul urban și rural sunt chemate să dezvolte și să dinamizeze catehizarea în parohie ca activitate complementară orei de Religie. Este timpul ca slujitorii altarelor să inițieze acțiuni pentru copii, adolescenți și tineri mult mai atractive și mai consistente ca mesaj duhovnicesc, în colaborare cu departamentele parohiale de tineret și cu organizațiile creștine în vederea susținerii orei de Religie. Dealtfel, toate parohiile din cuprinsul Patriarhiei Române sunt invitate să inițieze și să dezvolte parteneriate cu unitățile de învățământ aflate pe teritoriul lor canonic: „Prin protocolul de cooperare, parohia va sprijini copiii proveniți din familii defavorizate; se va implica în prevenirea abandonului școlar; va oferi premii pentru elevii merituoși la concursuri școlare și la sfârșit de an școlar; va sprijini desfășurarea orei de Religie prin achiziționarea și donarea către școli de material didactic auxiliar; se va implica în organizarea activităților extracurriculare și extrașcolare – excursii, pelerinaje, tabere etc.; va coopta cadre didactice dintre enoriașii parohiei pentru a lucra voluntar în programele de pregătire suplimentară a elevilor; va prezenta credincioșilor activitatea profesorului/a profesorilor de Religie în cadrul școlii; va menține legătura permanentă cu școala, prin reprezentanții desemnați, în scopul informării prealabile, reciproce, eficiente și loiale privind acțiunile de interes comun desfășurate; va derula activități de voluntariat la care se pot implica și elevi din școală”⁴². Nu lipsită de importanță este

---

42. Conform Hotărârii cu nr. 12477/2014 al Sfântului Sinod, care are ca obiect necesitatea încheierii de parteneriate între parohii și școli pentru dezvoltarea cooperării, în vederea susținerii și îmbunătățirii orei de Religie.

obligația de „a include în bugetul anual al parohiei a unui Fond parohial pentru susținerea orei de Religie”⁴³, extrem de necesar dacă suntem conștienți de salariul precar al unui profesor de religie.

Concluzii

Înțelept ar fi să nu considerăm că atacul la ora de religie a fost definitiv respins, ci să căutăm câteva repere concrete în pedagogia „examenului”. Cred că Dumnezeu a îngăduit acest „test” pentru a reînprospăta în conștiința eclesială un aspect care merită reconsiderat și valorificat în perspectivă: în perioadele de criză din istoria Bisericii, Dumnezeu activează în comunitate vocații misionare latente, în moduri spontane și surprinzătoare. Dacă Biserica întregă, cler plus credincioși, va privi euforic acest rezultat, atunci următorul asediu al ateismului are șanse mari să reușească. Sunt foarte multe lucruri de schimbat și de îmbunătățit în predarea Religiei în școlile noastre. *Pentru aceasta ar trebui să existe un proces intern de reflecție critică, la nivel superior, în care să se identifice, printre altele, și cauzele ce au dus la pierderi majore.* Nu e nevoie de revoluții, ci de evoluții pe multe paliere. Pe alocuri, există „analiști” și „specialiști” care au cotă (se bucură de o mediatizare intensă), dar n-au clasă (sunt deficitari în privința competențelor și experienței din domeniul educației religioase).

Dorința elevilor de a urma cursurile orei de Religie trebuie de acum înainte gestionată cu mare responsabilitate, atenție și delicatețe de către Biserică. *Cea mai frumoasă podoabă a unui copil este, potrivit spiritualității filocalice, mintea trează și inima curată.* Copiii și tinerii pot constitui în lucrarea Bisericii o forță dinamică a comuniunii între generații, iar Biserica să fie pentru ei locul unde aceștia găsesc sinceritate, siguranță, înțelegere, dragoste și răspuns la problemele lor. Un filosof al Greciei antice, Plutarh, avea o remarcă extrem de actuală: „Mintea nu este un vas care trebuie umplut, ci un foc care trebuie aprins”. O oră de religie predată convingător și captivant oferă copilului puterea de a se reclădi interior prin cunoaștere, prin credință, prin speranță, idealuri tot mai străine civilizației pragmatice de azi.

---

43. *Ibidem.*

Suntem datori să facem să crească binele din jurul nostru prin modelele exemplare pe care le poate oferi Biserica, și nu neapărat prin presiunea asupra unor chestiuni administrative.

Copiii și adolescenții știu că nu ajunge un verset (cum ar fi acela care spune că porțile iadului nu vor birui niciodată Biserica⁴⁴) pentru a feri Biserica de capcana triumfalismului, sau pentru a converti inima noilor generații la valorile Evangheliei. Tinerii de astăzi au nevoie să li se vorbească într-un limbaj accesibil, cu cât mai puține arhaisme, cu cât mai puține refrene. Ei fac alergie la limbajul de lemn pentru că acesta ascunde lipsa unei relații vii cu Hristos, este semn al uscăciunii, al micimii sufletești, al discrepanței dintre mesaj și propovăduitorul său. Nimeni nu vrea să întâlnească un profesor care crede că le știe pe toate. Este mai important să știi unde să cauți, decât să crezi că ai găsit fără să fi căutat vreodată. *Nu de erudiți are nevoie Biserica, ci de oameni care au descoperit entuziasmul cunoașterii și al iubirii, firescul vieții duhovnicești, bucuria slujirii aproapelui și exigențele infinite ale Înțelepciunii lui Dumnezeu.* Un bun profesor de religie, iubit de elevi, este omul aflat în posesia unei busole. Neîncetat, aceasta îi indică Răsăritul nostru, Cel de sus.

---

44. Matei 16, 18.